

Durych, Václav

Dva dopisy Jaroslava Durycha Janu Zahradníčkovi

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1996, vol. 45, iss. D43, pp. [165]-[171]

ISBN 80-210-1545-4

ISSN 0231-7818

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108634>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MATERIÁLY

VÁCLAV DURYCH

DVA DOPISY JAROSLAVA DURYCHA JANU ZAHRADNÍČKOVÍ

Dva dopisy Jaroslava Durycha Janu Zahradníčkoví z let 1947 — 1948 reagují na Zahradníčkovův básnický triptych z roku 1945 *Vděčnost mrtvým*, který byl otištěn v *Akordu* roč. 13, 1946/47, č.5, str.162–163. Vydavatelé Zahradníčkova díla Bedřich Fučík, Vladimír Binar a Mojmír Trávníček jej zařadili do čela rozšířeného posmrtného vydání sbírky *Rouška Veroničina* (samizdat 1984, 3. vydání v souboru *Rouška Veroničina, La Saletta, Znamení moci* 1990, 4. vydání v 2. svazku *Díla Jana Zahradníčka*, 1992).

Následující přetisk z *Akordu* se od citovaných knižních vydání liší ve čtyřech případech: v 7. verši (v knižních vydáních je *věku*), v 15. verši (v knižních vydáních je *nésti*), ve 26. verši (v knižních vydáních je *drakobijců*) a vrocením za posledním veršem.

I.

Kdejaká tříska hloub se ještě zadře, / nedals mi, čase, zcela za pravdu? / Troskami kráčím —
troska sám — to v hadře / své hanby za mrtvými jdu. // Zrak jejich zevšad svítí, o nevděku / šept-
nouti jenom brání horký stud. / Skřípám-li přesto v přesném stroji věků, / přetaven projdu bílou
výhni rud. // Přetaven ale v celku nezměněný, / když měnit se tak všechno naspěch má — / nejsem
přec žena s třemi, čtyřmi věny, / mé věno jedno, jedna sudba má. // A ta je — jinde být, než kde se
slaví, / byť prapor srdce modrem písní vlál, / statečně sněsti pohled přezíravý, / nevracet kámen
s výtkou: neobstál. // Stydno se přítí, stydno vysvětlovat, / říkati dvakrát slova zbytečná, / zde oči
jsou, tam zoban, jenž chce klovat, / k tvrdosti křivdy tvrdost lebečná. //

II.

Však ani slovo víc — být solí v očích / není přec úděl hodný oslavy. / Vítězství sjíždí plavně
po úbočích, / mávejte z oken vy a vy a vy. // Je máj, je máj — tak jak jsi vždycky snoval / pro
příchod drakobijců v zemi svou. / To však byl sen a sen se k mrtvým schoval / před skutečností
tvrdou chůzí tou. // Skutečnost tato mocnější všech snění, / milenec krutý nás tu objímá / a žádá
vše — v polibcích mlry není, / žhne v nás očima uhrančivýma... // Tak bylo vždy, tak vždy se vy-
rovnati / s hlubinným vlrem růže omamné / cti příkaz byl — i dneska před závratí / zdržuji zemi
svou a ona mne. //

III.

Lze mávnout rukou — staň se bezuzdností, / tak nebo onak svět se zatočí... / Jsou zde však mrtví, těžkou hvězdností / záhady přísné hledí do očí. // A ptají se, a ptají se: Ty živý / zapomenouti-na sen mohl bys? / Nechvět se s námi lehkým chvěním jítvy / o všechno živé — tak jak chvěl ses kdys? // A já si vzpomínám, já skuhrat nechci, / i na popraviti bych něhou vzdych. / Jsou to přec naši — snové naši křehci, / jenom pel nesetřít jím s křidel zářivých. // 1945

I.

Praha, Škaredá středa 1947

Vážený příteli,

už léta jsem Vás neviděl a už léta se Vám chystám psátí a myslím si, že teď už jsem se k tomu dostal. Snad je to tím, že se námi zabývá táž vyšetřovací komise č.49, jak jsem zjistil. Jejím předsedou je starý, velice hodný pán, pan rada Forman, který se však trochu bojí nadřizené komise nalézací, která pak rozhoduje. Ale těch deset neděl už to nějak vydr.

Hlavně Vám chci psátí pro ty Vaše tři poslední básně v posledním Akordu. Ty mě chytily, na ty jsem čekal. Já jsem totiž měl proti Vám v posledních letech některé výhrady, o nichž bych byl velice rád s Vámi mluvil, ale neměl jsem příležitost. Zdálo se mi, že Vás vidím v póze proroka Jeremiáše, lkajícího nad zkázou vlasti, ale čehosi se k tomu nedostávalo. Ten prorok byl totiž zároveň přísným a nesmlouvavým soudcem, což bylo jeho neoddelitelnou funkcí. A mně se zdálo, že sestupujete s vyvýšené tribuny, na níž jste měl čestné, byť nade vše nepřijemné místo diváka, byť nedobrovolného, a soudce, byť nemluvícího, doprostřed arény, kam sice každého táhl přirozený lidský cit, ale kam nebylo dovoleno vstupovat bez vyzvání. Ocitli jsme se totiž v té nejtrapnější situaci, jaká může vzejít z důsledků slov Nietzscheovy básně Die Sternenmoral:

Vorausbestimmt zur Sternenbahn,
was geht dich, Stern, die Finsternisse an?¹

Byli jsme zavázáni hleděti o něco výše a na něco majestátnějšího než na pouhou exekuci, prováděnou na našem národě, neboť bylo vidět i bránu pekla, zející dokořán, slavnosti Satanovy, všecku nádheru hněvu, velkolepost železných prutů, jimiž byly tříštěny nádoby hliněné, a hexensabbath všech skřetů pozemských i povětrných s nesčíslnými grimasami, které přecházely a přešly v dědictví země, jakož dosud všude a všude přehojně vidíme. A hledíme-li na krva-

1 Přesný citát z básně Sternen — Moral z knihy „Die Fröhliche Wissenschaft“ zní: Vorausbestimmt zur Sternenbahn, / was geht dich, Stern, das Dunkel an? (Nietzsche Werke, Kritische Gesamtausgabe, Fünfte Abteilung, Zweiter Band: (Idyllen aus Messina, Die fröhliche Wissenschaft, Nachgelassene Fragmente; Berlin — New York, 1973, str. 39). Český překlad celé básně od Věry Koubové: Hvězdná morálka. //Když nebem má tvá dráha vést — / co je ti po tmě, hvězdo hvězd?// Ty blaze prolet' tento čas: hlas jeho bídy vezmi ďas!// Tvé světlo pro dálný je svět:// Ať soucit nedrží tě zpět!// Buď čista — toť tvá věta vět! (Friedrich Nietzsche: Radostná věda. Praha 1992, s.30).

vou tragedii vlastního lidu, nesmíme zapomínati na předchozí jednání a na kulisy tohoto divadla, které bylo komposičně připraveno a provedeno s nesmírnou velkolepostí, jasně prokazující svého božského režiséra i autora. Ovšem, třeba se celá země na to dívala s očima vytrřestěnými, nelze říci, že by tomu zbla rozuměla, takže se leckdy vnucuje tesklivá pochybnost, zda tato hra měla úspěch a nebyla-li všecka námaha více méně marná. Představte si, že by se celá ta tragédie měla vyjádřiti slovy — jistě si ihned pomyslíte, že by to země nesnesla, že by lidé spíše snesli na svých tělech i duších nové opakování toho všeho než prosté předvedení ve výrazu slovním; jsou totiž pravdy, které jsou nesnesitelnější než muka a smrt, a tyto pravdy není dovoleno říkati nahlas, ty budou vysloveny nahlas snad až o posledním soudu. Ale básník to ví, cítí, tuší, právě tyto nesnesitelné pravdy — ty snesitelné, ty ho jaksi nemohou příliš uchvacovati. A mně tedy se zdálo, že Vaše city byly poněkud občanské, a myslím, že ani láska k vlasti a k čemukoliv třeba ještě vyššímu nesmí být u básníka jen občanská, a i když básník sám sebe považuje za posledního a nejnižšího ze všech bratří, nemůže a nesmí v sobě potlačit a zastřít to, co mu do srdce vložil sám Duch Svatý, totiž povědomí spravedlnosti božské.

Ale teď tedy čtu Vaše poslední básně v Akordu a mám z nich radost a prosím Vás, abyste se držel pevně a věrně toho svého slibu a ujištění

i dneska před závratí

zdržuji zemi svou a ona mne —

Jistě jsem Vám to nenapsal tak přesně a jasně, jak bych měl, ale jako básník si to už sám domyslíte a dokonaleji zformulujete. Já jsem trochu nedbalák a — jak mi tudyhle řekla princezna Klotilda — oh, ta baba! — sypu to z rukávu. Ona na Vás strašně drží, na Čepa také, nevím, na kterého z Vás více, což Vám ovšem nezávidím. Ale až zase jednou budete v Praze, zjevte se, nebo to udělejte tak, abych já se mohl zjevit Vám, na což se srdečně těší

Vám úplně oddaný

Jaroslav Durych

A děkuji Vám za všecko, za všecko! Buďte zdrav!

Dvoulist dopisního papíru 17,4 : 23 — perem s. 1–3.

Obálka s adresou: Vážený pán, pan Jan Zahradníček, spisovatel

a redaktor, Brno, Starobměnská 19–21.

Poštovní razítko Praha 25 — 19.II.1947.

II.

Praha, 21.I.1948

Vážený příteli,

děkuji Vám srdečně za milou vzpomínku a za pozvání k spolupráci. Jsem tomu rád, třeba mě mrzí, že býváte v Praze a nikdy k nám ani netrefíte, ani k nám nevzkážete, abych za Vámi přišel na kus řeči, takže mám pak dojem, že jsem považován už za živou mrtvolu. Velmi se mi líbí Vaše La Saletta, přesně

řečeno: ta Vaše, neboť nevím, proč se to právě teď mělo státi, že když jsem četl první část knihy, totiž Zjevení Lasalettské, byla moje víra v autentičnost té věci velmi vážně zviklána, což Vám vysvětlím, bude-li třeba, až ústně. Ale to s Vaší prací nemá co dělat a úplně souhlasím s Fučíkem, který ji prohlašuje (ústně) za nejlepší českou báseň vůbec.

Posílám Vám svůj příspěvek. Je to věc úplně nová, psal jsem to, až když jsem dostal Váš list.²

Přeji Vám milost Boží, výtečné zdraví a dobrý humor a o tom ostatním až ústně.

Srdečně Váš

Jaroslav Durych

NB: Naše ulice se teď úředně jmenuje Titova. Dopis se starým označením však došel docela dobře.

Dvoulist dopisního papíru 15,1 : 20,8 — perem s. 1 a 3.

Obálka s adresou: Velevážený pán, pan Jan Zahradníček, spisovatel,

Brno, Černopolní 50. — Odeslal: J.Durych, Praha XIX, Titova 26.

Doporučeně, poštovní razítko nečitelné.

K BÁSNÍM JANA ZAHRADNÍČKA A K DOPISŮM JAROSLAVA DURYCHA

Považuji za nezbytné k tomuto mimořádně významnému dokumentu, který dokazuje duchovní spříznění dvou mistrů slova, připojit několik poznámek.

Durych se Zahradníčkem zajisté nebyli přáteli v běžném smyslu slova. Samozřejmě se dobře znali z literárního života I. a II. republiky. Nic mi však není známo o jejich vzájemné korespondenci, nevím ani, že by se kde scházeli. Dost možná, že se vídali za protektorátu u princezny Clotildy Lobkowiczové, o níž se Durych coby o 'babě' — to bylo u něho všechno jiné, jen ne urážka (oh, ti básníci!) — zmiňuje v dopise Janu Zahradníčkovi na Popeleční středě roku 1947.

Chci připomenout slavný dopis Jaroslava Durycha z listopadu 1938 adresovaný „ctihodným profesorům a mistrům staroslavné university oxfordské“. V tomto nedlouhém dopise pedagogům oxfordským děkuje za povzbudivý 'přívětivý a přátelský list', který zaslali Univerzitě Pražské ve snaze obnovit památku společenství z dob dávných. Durych však navíc připomíná Oxfordským, že jejich 'staroslavná universita v dobách podobně těžkých darovala našemu národu svého žáka a mistra Edmunda Campiana, blahoslaveného obránce a mučedníka víry, kterýžto se stal vznešenou ozdobou i Pražské University a zářícím drahokamem naší vlasti'. Durych by ovšem nesměl být Durychem, aby jak na začátku dopisu, tak na jeho konci nepřipojil na účet Anglie něco patřičně jedovatých sarkasmů. List pak byl přeložen do angličtiny, připojen prý byl 'dosud neznámý počet podpisů' a odeslán do Anglie. Celé znění tohoto dopisu bylo zveřejněno v Národní obnově (č.46) dne 19.listopadu 1938.

2 Jde o Durychovu prózu Oči, která vyjadřuje dojem z obrazu ve františkánském kostele u Panny Marie Sněžné v Praze. Zahradníček ji otiskl v Akordu (roč.14, č.6, 10.2.1948, str.204-206), posléze vyšla v knize Durychových próz Tam (1968).

Durychův list upřímně podráždil profesora Karlovy university J. Huttera zejména z důvodů náboženských. Hutter za něj Durycha ostře napadl. Ale už 3. prosince 1938 ve 48. čísle Národní obnovy vystupuje s vášnivou obranou Durychova listu Jan Zahradníček. Byla to zdaleka víc než přátelská pozornost. Spíše odvážné gesto rytířského přispění ku pomoci, které Durycha potěšilo a povzbudilo.

Princezna Lobkowiczová byla význačnou mecenáškou básníků v těžkých dobách protektorátů. Bylo by třeba mnohem důrazněji připomínat, že hmotné podpory bylo zapotřebí víc než dost. Můj otec princeznu Clotildu často navštěvoval. Konaly se u ní jakési literární dýchánky: v neděli odpoledne kdesi na Malé Straně. Ty návštěvy byly časté a já si dobře vzpomínám, jak na ně maminka hudovala, i když otec přinášel hojnou výslužku v neobyčejně cenných naturálních a snad i v penězích. Princeznu Clotildu jsem pak i já sám osobně poznal: nevím už, zda to bylo v roce 1942 či v roce 1943, kdy ona laskavá dáma poslala pro mého otce osobní auto. To ho mělo odvézt z místa jeho letního pobytu na schwarzenberském záměčku na Karlově u Čimelic na její zámek ve Vysokém Chlumci. Stalo se, že na tatínkovu přímliivu — vždyť jsem byl jeho rozmazleným miláčkem — jsem na tuto návštěvu byl přibalen. Pamatuji si, že nám bylo přistaveno auto barvy modré; na značku si nevzpomínám. Jízdu autem jsem zbožňoval už od dob nejranějšího dětství, kdy mne otec s sebou vozil na vojenské odvozy převážně v severomoravských oblastech. Protektorát ovšem všechny možnosti tohoto mně tak milého cestování zredukoval na nulu. Na Vysokém Chlumci jsme i spali a snad jsem tam ani přflil nezlobil.

Zmiňuji se o tom všem proto, že po dlouhou dobu jsem nemohl zjistit, kdo to ona princezna Clotilda vlastně byla, zda to není jen princezna z pohádky. Neměl jsem zdání, ze které lobkowiczské větve pocházela, kolika palácům a zámkům vládla. Nic o ní nevěděli význační členové rodiny Lobkowiczů, s nimiž jsem měl čest přímo či nepřímo se seznámit. Nepochodil jsem ani s dotazem u jistého význačného olomouckého genealoga. Pražský genealog Pařez pak přece jen po delším pátrání zjistil, že Clotilda Leopoldina Lobkowiczová žila na tomto světě více než osmdesát let, že to byla Vídeňka, za svobodna se jmenovala Volková a po první světové válce se stala ženou roudnického prince Ferdinanda Josefa. Kdo by si ji dnes připomínal; stala se emigrantkou a už před pětadvaceti lety zemřela v Mnichově.

Moc zapomínáme, ale málo si z toho děláme. Je to lidské a smutné.

Vydávají se knihy poezie a různých beletristických próz od řady autorů katolicky smýšlejících. Neříkám katolických, protože skatulkování básníků pokládám za necudné. Nelze však zapomínat, že i tito lidé byli součástí obrovského literátského souručenství, jehož právem, ale i povinností bylo a bude národu osvětlovat, a ovšem i upřímně doporučovat svá mravní stanoviska. Někdo to dělal nápadně, jiný se ozýval nesměle už jen proto, že katolické (nejen) politické názory jsou už po staletí zpochybňovány. Jsou totiž jednoznačné, a tím pro značné procento lidí nepřijatelné. Dnes obzvláště je ošemetné připomínat až přespřlíš „uvolněnému“ národu katolické myšlenky.

To ovšem nic nemění na skutečnosti, že katolické názory byly hojně zveřejňovány, velmi často právě takovými lidmi, kteří se uměli dobře vyjadřovat. Uměl to i Jan Zahradníček, kterého komunisté umučili jen proto, že to byl katolík a že se nebál své názory publikovat v časech nejnebezpečnějších — v dobách národněsocialisticko-komunistické koalice v letech 1945–48. Vskutku nebyl Zahradníček dostatečně vděčný tomuto „demokratickému“ režimu, který mu svou komisí č. 49 chtěl odpomoci od jeho tmářství.

Byla to především katolická publicistika, která přiváděla komunisty k zběsilosti. Co je tak dráždilo? Neměli by se s touto publicistikou důvěrně seznámit i ti lidé, kteří nejsou katolíky, ale z pochopitelných důvodů nemají rádi komunisty? Kdo se postará, aby tato publicistika neupadla do zapomnutí? Její autoři již dnes nejsou mezi živými, už nepromlví. A jak známo, ani mezi katolíky nebývá učedník nad mistra.

Mělo by se stát samozřejmou povinností tento odkaz národu pečlivě shromažďovat a znovu ho představit. Není bohužel mnoho jiných alternativ. Měli by to dělat zejména studenti: ti totiž ještě svým zdravým instinktem rozpoznají kvalitu, zda mají co činit s ještě živým odkazem nebo jen se „skomírajícím přeludem“.

Ať už začne kdokoli, ale jen ať už začne!

TWO LETTERS OF JAROSLAV DURYCH TO JAN ZAHRADNÍČEK

One of the first manifestations of vigilance against left-wing totalistic thinking in Czechoslovakia after World War II was a poetic triptych of the Catholic poet Jan Zahradníček "Vděčnost mrtvým" [Gratitude to the Dead] (dated 1945, published in a periodical in 1946-7 and posthumously in book form in the collection of poems "Rouška Veroničina" [Veronika's Veil]). Its philosophical and religious validity was greeted by Jaroslav Durych, Catholic prose-writer, poet, play-wright, critic and journalist. For the same reasons Durych greeted Zahradníček's long poem "La Saletta". Václav Durych's commentary on Jaroslav Durych's letters shows the already existing affinity of the two authors: Václav Durych comments on the polemic which dates back as early as 1938 and in which Zahradníček (who otherwise took part in polemics only very rarely) supported Jaroslav Durych against J. Hutter, professor of Charles University. In their reaction to the letter of Oxford University to Charles University, Durych and Zahradníček emphasized the Catholic tradition of the Czech nation, at the expense of the Protestant tradition.

Durych's reply to the letter of Oxford University (published in *Národní obnova* on 19 November 1938), Zahradníček's support of Durych's reply (published in *Národní obnova* on 3 December 1938), Zahradníček's poems "Vděčnost mrtvým" and Durych's letters to Zahradníček form part of the fruitful era of Catholic polemical writings: Václav Durych calls for research into and publication of these writings.

